

מוכיין יבשים שטמן בה קדירה — אסור להניחה על גפת של זיתים. ואף שהמוכיין מצד עצמם אינם מוסיפים הבל ואין בהם משום הטמנה, מיהו על ידי הגפת של זיתים הנמצאת תחתיה עולה החום למעלה, ומרתיח את הקדרה שבקופה.

והאיסור הוא משום "הטמנה", שאסור ליתן קדירה, הטמונה בדבר שאינו מוסיף הבל, במקום שמוסיף הבל, על אף שמקור החום אינו תולדת האש [ועליו כשלעצמו מותר ליתן קדירה שאינה טמונה!], כיון שנעשה בזאת שילוב של הטמנה בדבר שאינו מוסיף הבל עם מקור שמוסיף הבל.

שמע מינה כי גפת של זיתים תנן. שדוקא היא מוסיפה הבל, ולא גפת דשומשומין.

ודחינן: לעולם אימא לך, דלענין הטמנה בגפת עצמה, אף בגפת דשומשומין נמי אסור, משום שאף היא מוסיפה הבל.

ומהא דנקט דוקא גפת דזיתים ליכא להוכיח ממ-א מידי. שהרי רבי זירא איירי בטומן בקופה, ולא בתוך הגפת עצמה. אלא שמניח הקופה

[פסולת הענבים לאחר שנשחטו לייין], ולא במוכיין [כל דבר רך, כגון צמר גפן, ותלישי צמר רך של בהמה, ובגדים בלויים שגררו אותם], ולא בעשבין — בזמן שהן לחין, מפני שבהיותם לחים הם מוסיפים הבל.

אבל טומנין בהן בכל אלו [בתבן ובזגין ובמוכיין ובעשבין], כשהן יבשין, מפני שאז אין הם מוסיפים הבל.

גמרא:

איבעיא להו: גפת זו, ששינוי במתניתין שאין טומנין בה — האם בגפת של זיתים תנן הכי, משום שההבל שלה מרובה, אבל גפת דשומשומין אינה מוסיפה הבל, ושפיר דמי להטמין בה.

או דלמא, אף בגפת דשומשומין תנן שאסור להטמין בה, כפי שאף היא מוסיפה הבל. וכל שכן שאסור להטמין בגפת דזיתים.

ופשטינן: תא שמע, דאמר רבי זירא משום חד דבי רבי ינאי: קופה מלאה

השמשות. שסתם קדרות בין השמשות כבר רתחו ונחו מבעבוען. וכיון שנחו שוב אינן רותחין. ובהלכה ג' כתב: וכן מן הדין היה, לטמון התבשיל בדבר שאינו מוסיף הבל בשבת עצמה. אבל אסרו חכמים דבר זה. גזירה שמא יטמין ברמץ, ויהיו בו ניצוצות של אש, ונמצא חותה בגחלים.

ובראב"ד שם השיג עליו. ופירש גירסת הרי"ף בענין אחר. ועל פי דרכו, אף לגירסת הרי"ף אסור להטמין בדבר המוסיף הבל אף בין השמשות. ואין זה קל יותר מהטמנה מבעוד יום.

הרתחה, ויחזור ויכסה בשבת, ונמצא טומן בדבר המוסיף הבל בשבת שהוא אסור.

[ובפירוש המשניות הוסיף בזה, דלעולם מעיקר הדין אף בשבת גופה היה לנו להתיר הטמנה בדבר המוסיף הבל. לפי שלא נאסרה בשבת אלא תוספת חימום בתולדת האש. ואלו אינם מתולדות האש. אלא שאסרו אותם מחמת גזירה, שמא ירתיח באש. ויעויין באבן האזל, שהשוה זאת לגזירת בישול בתולדת חמה אטו תולדת האור].

לפיכך מותר להטמין בדבר המוסיף הבל בין

על הגפת⁽¹⁾, ומתוך כך עולה ההבל לקדירה⁽²⁾.

דזיתים מסקי הבלא. אבל דשומשמיין לא מסקי הבלא.

וקאמר רבי זירא לענין אסקי הבלא, העלאת החום מהגפת לקדירה שמעליה, שדוקא גפת היא המעלה חום למעלה, משום

אבל לענין הטמנה בתוך הגפת, לא שנה דזיתים ולא שנה דשומשומין, לעולם אסור להטמין בה.

בגפת אלא כשהייה בעלמא. ואף שמלעלה טמונה הקדירה בקופה, הא הקופה מצד עצמה אינה מוסיפה הבל. ונמצא השיהוי שמלמטה ענין לעצמו, וההטמנה דמלעלה ענין לעצמה, ואינם מצטרפים לאסור [כן נתבארה שיטתו בדברי הר"ן].

אלא דמייתי הר"ן משם רבינו יונה, לאסור אף בזה. משום דכי שרינן שהייה על גבי דבר המוסיף הבל, היינו דוקא כשאינה טמונה מלמעלה. אבל כל שהיא מוטמנת, גלי אדעתיה שהוא מקפיד בחימומה, ולצורך מחר בעי לה. ומשום הכי, טפי איכא למיחש בזה שמא יחתה. ולפי זה, אסור להשהות קדירה הטמונה מלמעלה בבגדים, אף על גבי כירה קטומה.

ופסק המחבר בסימן רנג סעיף ה כשיטה זו. [ומיהו, אף לדיעה זו, אם גרף את הגחלים והרמץ שרי, מהטעם שכתבו התוספות בד"ה דזיתים [הובאו דבריהם בהערה 1]. משנה ברורה על פי המגן אברהם.

אבל החזון איש בסימן לו כתב, דסברת רבינו יונה היא, משום דעל ידי הגפת מתחממן הבגדים, ושבים להיות דבר המוסיף הבל. ולפי זה, אף בכירה גרופה אסור].

וכן היא דעת הרשב"א. והוכיח, דבהכרח מיירי רב זירא כשאין נוגעת הקופה בגפת. דאם לא כן, אף בלא הטמנה במוכין, אסור להניחה על הגפת. דכל ששולי הקדירה דבוקים לדבר המוסיף הבל חשוב כהטמנה. ואזיל לשיטתו [הובאה לעיל מז ב, בהערה 1] דהטמנה במקצת הטמנה היא.

1. ומכאן יש לאסור להניח גחלים תחת קדירה טמונה, ואפילו אם הם מכוסים אפר. שהרי הגחלים מעלים הבל למעלה, כמו גפת של זיתים. והוי ליה כטומן בדבר שמוסיף הבל. תוספות.

עוד כתבו, דמה שאנו מטמינים על כירות גרופות, אף על פי שהן מוסיפות הבל — אומר ר"י בטעם ההיתר, כי דוקא אם מניח את הקדירה על הגפת אסור. משום דחיישינן שמא יטמין בתוך הגפת. אבל בכירות, ליכא למיחש להכי. ורבינו ברוך חילק, דכירה אין חומה אלא מחמת האש שהיתה בה. ואחר שגרפיה, לעולם היא מתקררת והולכת. אבל הגפת מוסיפה הבל מעצמה.

והרא"ש כתב עוד טעם להתיר. דדוקא היכא דמעיקרא הניח את הקדירה לשם הטמנה אסור. אבל בכירה ששם נתבשלה הקדירה, תחלת נתינת הקדירה שם, לא היתה לשם הטמנה.

2. וכתב הרמב"ן, דאסור דוקא בקופה שאין לה תחתית, שהקדירה עצמה מונחת על הגפת. דבכהאי גוונא חשיב כהטמנה בדבר המוסיף הבל, כיון שמצידה האחד היא טמונה בגפת.

אך לבסוף מסיק, דאף אם אין שולי הקדירה נוגעים בגפת נמי אסור, מצד זה שהקופה נוגעת בגפת. והוי כטומן בדבר שאינו מוסיף הבל, ואחר כך נתן על הכל דבר המוסיף הבל, דאסור משום הטמנה.

אבל אם אף שולי הקופה אינם נוגעים בגפת, אלא היא מונחת על גבי כסא של ברזל, ומפסיק אוריא בינה לבין הגפת, לא חשיב כהטמנה

יש מים חמים. ואין התחתון מחמם את העליון, אלא רק **אוקומי קא מוקים**, משמר את חום המים שלא יצטננו. וכל כהאי גוונא לא חשיב כמבשל. אבל בעובדא ד**חבא**, הרי הניח העבד על הקומקום כוזא של מים צוננים. ונמצא הקומקום **אולודי קא מוליד** את חום המים שבכוזא⁽⁴⁾. והרי זה מבשל גמור⁽⁵⁾.

הדר חזייה רבה לעבדא דריש גלותא, **דפרם דסתורא** [סודר של הראש] **אפומיה דכובא** [קנקן], **ואנח נטלא** [כלי ששואבין בו יין מהקנקן] **עילויה**.

נזהיה רבה.

רבה ורבי זירא איקלעו נקלעו לבי לביתו של ריש גלותא. חזייה להחוא עבדא ד**אנח כוזא דמיא** [כלי קטן מלא מים צוננים] **אפומא** מעל פיו ד**קומקומא** המלא מים חמין.

נזהיה [גער בן] רבה.

אמר ליה רבי זירא לרבה: למה גערת בו? והלא מותר לעשות כן. **דמאי שנא ממיחם**, ששנינו בו בסוף פירקין, שמותר להניחו בשבת על גבי מיחם אחר המונח על גבי האש?⁽³⁾

אמר ליה רבה: התם, אף במיחם העליון

והר"ן, בלא נתבשל כמאכל בן דרוסאין. וכל שיש בתחתון כח להרתיח את העליון [דהיינו יד סולדת], הרי זה מבשל.

ו"בשביל שיהיו משומרים", היינו שאין כח בתחתון להרתיח את העליון. חזון איש סימן ל"ז סעיף ט"ז.

בבית יוסף בסימן רנח מבואר, דכל שלא נתבשל כל צרכו אסור להניחו על מיחם, אף כשהוא עדיין חם.

5. והר"ן פירש בשם רבינו יונה, דמדין הטמנה מיירי. דרצה להטמין את הכוזא, וכדאיאתא לקמן דמותר להטמין את הצונן. ורבה אסר, משום דלא התירו להטמין צונן אלא בדבר שאינו מוסיף הבל. והכא חשיב הכיסוי כמוסיף הבל, מפני שחום המיחם ניכר בכיסוי.

אבל אף לשיטה זו, מבעוד יום מותר. משום דאף אי הוי הטמנה, לא חשיב לענין זה כמטמין בדבר המוסיף הבל. מאחר להתחתון אין לו חום מעצמו, אלא כל שעה חומו מתמעט והולך. משנה ברורה, סימן רנח סק"ב.

ובביאור הלכה שם הקשה, מאי שנא מכירה

3. רש"י. ותוספות כתבו דלאו מכח ברייתא פריך. דאם כן, מאי סלקא אדעתיה להוכיח משם. והא להדיא קתני התם בסיפא "ולא בשביל שיחמו אלא בשביל שיהיו משומרים". אלא ממעשים בכל יום פריך, שרגילים ליתן מיחם על גבי מיחם.

ועוד הוסיפו להקשות, ממה נפשך: אי מביאו לידי חום שיד סולדת בו, פשיטא דהוה מבשל גמור, שהרי התחתון תולדת האור הוא. ואטו לא ידע, דמבשל בתולדת האור הרי זה כמבשל באש עצמה?

ואי אינו מניחו אלא להפשירו, היכי מסיק דאסור. והא תניא להדיא לעיל [מ ב] דמותר. לכך פירשו, דמיירי הכא במניח את העליון להפשירו. ומכל מקום אסור, דלמא ישכח ואתי להניחם שם עד שיתבשל. ולא הותר להפשיר כנגד המדורה אלא בריחוק מקום, באופן שלעולם לא יוכל לבא לידי בישול.

4. ולשיטת שאף דבר לח שנצטנן אין בו בישול אחר בישול, צריך לומר ד"בשביל שיחומו", היינו בלא נתבשל כל צרכו [ולדעת הרשב"א

אמר ליה רב זירא לרבה: אמאי גערת בו?
וכי איזה איסור יש בדבר זה?

אמר ליה: השתא המתן, וחזית אמאי
אסור למיעבד הכי.

לסוף, חזייה דקא מעצר ליה [היה סוחטן]
לסודר מן המים שנבלעו בו מחמת הנטלא
שהניח עליו. ואיגלאי השתא למה גער בו
רבה. דלכתחלה היה אסור לו להניח את
הסודר על הכובא ולהניח עליו הנטלא, שמא
יבא לידי סחיטה.

אמר ליה רב זירא: מאי שנא במה שונה
פריסת סודר אפומיה דכובא, שאסרת,
מפרונקא [בגד העשוי במיוחד כדי לפורשו
על גיגית] דקאמר לקמן רבא [קלט ב],
שמותר להניחו על הגיגית, ולא חיישינן ביה
שלא יבוא לסוחטו מהמשקה שנבלע בו
מהגיגית?

אמר ליה רבה: התם — לא קפיד אדם
עילויה דפרונקא, שלא איכפת ליה במים
שנבלעו בו, שהרי לכך הוא עשוי. הלכך

ליכא למיחש בו שיבוא לסוחטו. (6) אבל
הכא, בסודר אפומא דכובא, קפיד עילויה
שלא יבלעו בו מים. הלכך חיישינן שמא
יבא לידי סחיטה.

שנינו במתניתין: **ולא טומנין בתבן ולא**
בזגין ולא במוכין. אבל טומנין בהן כשהם
יבשין.

בעא מיניה רב אדא בר מתנא מאביי:
מוכין יבשים שטמן בהן את הקדירה —
מהו לטלטלן בשבת? האם יש בהם איסור
מוקצה, או לא?

שהרי סתם מוכין ודאי אסורים בטלטול
משום איסור מוקצה, לפי שהם עומדים
לעשיית לבדים, ומוקצים הם למלאכה זו
בלבד. אבל מוכין אלו שטמן בהם, יתכן כי
משעה שייחדן להטמנה, כבר אינם עומדים
למלאכתן, ומעתה "תורת כלי" עליהם.
לפיכך הרי הם מותרים בטלטול, כמו כל כלי
דעלמא.

אמר ליה אביי: וכי מפני שאין לו קופה

קטומה שאסור להניח עליה בדרך הטמנה,
וחשיבא כדבר המוסיף הבל, אף שהחום מתמעט
והולך.

ויעויין בחזון איש סימן לז סעיף יח, שכתב
ליישוב, דכל דמוסיף הבל מחמת הקדירה, אינו
בכלל גזירת הטמנה בדבר המוסיף הבל. שהרי
לעולם כשמטמין את החמין בדבר שאינו מוסיף
הבל, הרי זה מוסיף הבל על ידי הקדירה עצמה.
הלכך, אף כשמעמיד על קדרה אחרת גם כן מותר.
שהרי לא אסרו לעמיד ב' קדרות תחת כיסוי אחד.
ואף אם אינו מכסה את התחתון אלא את העליון
בלבד, לא חמיר מאילו כיסה את שניהם.

6. רש"י. ותוספות בכתובות ו א כתבו משם
רבינו תם, דביין אף הסחיטה עצמה אינה
אסורה. שכל דבר המלכלך את בולעו, לא שייך
ליבון בסחיטתו [ודוקא היכא דהדבר הנסחט
הולך לאיבוד. אבל אם הוא משתמר, איכא
בסחיטתו נמי משום "מפרק", שהוא תולדה
ד"דש"].

ותוספות לקמן [קיא א], חלקו בין יין למים
מטעם אחר. דלעולם בשניהם הסחיטה אסורה
משום מלבן. אבל ביין לא גזרו שמא יסחוט,
כיון דעל ידי הסחיטה אינו יכול לנקותו מחזותו
ומריחו.

של תבן להטמין בה, והוכרח להטמין במוכין אלו, משום כך יהא עומד ומפקיר קופה של מוכין?!

הא ודאי אינו כן. אלא אף שהוא מטמין במוכין, אינו מפקירן, דהיינו, אינו מותר על יעודן לעשות מהם לבדים, ועדיין הם עומדים למלאכה, לעשותם לבדים, לכן עדיין איסור מוקצה עליהם.⁽⁷⁾

ומוכחינן: לימא מסייעא ליה לאביי מהא דתניא: **טומנין בגיזי צמר** [צמר שהוא עדיין במצב כמות שנגזז], **ובציפי צמר** [צמר מנופץ], **ובלשונות של ארגמן** [צמר סרוק וצבוע], **ובמוכין**. אבל אין מטלטלין אותן בשבת.

אלמא, אף אחר שטמן בהן, עדיין הם עומדים למלאכתם, ואסורים משום מוקצה.⁽⁸⁾

ודחינן: **אי משום הא ברייתא — לא איריא**, ליכא לאוכחי מינה מדי. משום דאיכא למימר דהכי קאמר: טומנין במוכין. **ואם לא טמן בהם**, אלא עדיין הם עומדים למלאכתם, אין מטלטלין אותן. אבל כשטמן בהם, לעולם מותרים בטלטול. משום שכבר אינם עומדים למלאכתם.

ומקשינן: **אי הכי, מאי למימרא?** הא פשיטא דכשלא טמן בהם, מוקצים הם.

ומשינינן: אף בשלא טמן בהם, רבותא היא שאסורים בטלטול. דמהו דתימא, כיון דחזי המוכין למזגא [להסב] עלייהו, אינו מקצה אותם. קא משמע לן, דמכל מקום מוקצים הם.

רב חסדא שרא לאהדורי בשבת אודרא [מוכין] **לבי סדיא** [לכר] שנפלו ממנו, ולא חשיב לה כמתקן כלי.

איתיביה רב חנן בר חסדא לרב חסדא: והא תניא: **מתירין בית הצואר** [שנקשר בעת כיבוסו, שכן דרך הכובסים לקושרו] **בשבת**. אבל אם עדיין לא נעשה לבגד בית צואר, **לא פותחין לו בית צואר בשבת**, משום שבכך הוא נעשה לבגד. והרי הוא חייב משום תיקון כלי, שהוא תולדת "מכה בפטיש"⁽⁹⁾.

ואין נותנין את המוכין, לא לתוך חבר ולא לתוך חכמת כיום טוב. ואין צריך לומר שאין נותנין אותם בשבת. שהרי שבת חמורה מיום טוב, שאיסורה הוא איסור שעונשו סקילה.

"טומנין בגיזי צמר ואין מטלטלין אותן" [ומיירי התם באותם גיזים שטמן בהם, כדמוכח מגוף המשנה], ליכא לאוכחי להכא. משום דגיזי צמר חשובים יותר ממוכין. ומשום הכי אינו מפקירן. תוספות.

9. והא דלא מיחייב משום קורע, לפי דבעינן קורע על מנת לתפור. רמב"ן ושאר ראשונים, מכות ג ב.

אבל הרמב"ם בפרק י הלכה י, הביא דין זה

7. ולמאי דמוקי רבינא לקמן [מט ב] למימרא דרבא, דאף גיזי צמר שטמן בהם מותרים בטלטול, ולא איירי מתניתין דלקמן [דאסרתם בטלטול] אלא בגיזי צמר של הפתק [מערכה גדולה של סחורה], צריך לומר דהכא נמי איירי במוכין של הפתק. ולעולם לא פליגי אביי ורבא בזה. תוספות. ויעיין לקמן, בשיטות הראשונים בזה.

8. וממתניתין דלקמן [מט א], דתנן להדיא

וקשיא לרב חסדא שמתיר להחזירין.

ומשנינן: לא קשיא. הא דקתני "אין נותנין", איירי בכרים וכסתות חדתי, שלא היו המוכין בתוכן מעולם. ורק השתא בא לעשותם לכרים וכסתות.⁽¹⁰⁾

והא שהתיר רב חסדא להחזיר, היינו בכרים עתיקי. שכבר היו מוכין אלו בתוכו, אלא שנפלו ממנו. שכבר חשיב כלי קודם שמחזיר את המוכין לתוכו, ולא קעביד ליה השתא מנא⁽¹¹⁾.

תניא נמי הכי: אין נותנין את המוכין לא

לתוך הכר ולא לתוך הכסת ביום טוב, ואין צריך לומר בשבת. אבל אם נשרו – מחזירין אותן בשבת. ואין צריך לומר שמותר להחזירין ביום טוב. שהרי איסורו קל מאיסור שבת, שאינו אלא בלאו.

אמר רב יהודה אמר רב: הפותח בית הצואר של חלוק שעדיין לא נעשה בו פתח מעולם⁽¹²⁾, בשבת, חייב הטאת. משום שזו היא גמר מלאכתו של החלוק, ועושהו השתא לכלי. והיינו תולדת "מכה בפטיש".

מה בין פתיחת חלוק זו לבין התזת מנופת מ-ב [פקק חבית⁽¹⁾, ששנינו בה: "מביא אדם

כלי, משום שאף הדיוט יכול להחזירם, ואין צריך לזה מעשה אומן.

12. רש"י. אבל הריטב"א כאן, והרמב"ן במכות ג ב, הביאו בשם רבינו תם, דמיירי בבגד שכבר נעשה בו בית הצואר. אלא שלאחר שפתחוהו, היו נוהגים לקשור את פיו בחוט סביב, ולפעמים אף היו תופרים אותו. ועל זה קאמר, דאם חתך את החוט חייב משום מכה בפטיש. ופריך עלה ממנופת חבית, דאין בפתיחתה משום תיקון מנא, משום שכבר היה לה פתח ונסתם. ומשנינן, דמנופת חבית לא חשיב חיבור לגבי חבית, כמו תפירה דבית הצואר.

1. והקשה המנחת חינוך ב"מוסף השבת", מלאכת קורע, להרמב"ם [הובא לעיל מח א הערה 9], מאי מקשה ארב יהודה מחבית, והא אין חיובו בבית צואר אלא משום "קורע", ולא שייכא בחבית.

ותירץ, דודאי אף להרמב"ם חייב נמי משום "מכה בפטיש". וכך הוה משמע לגמרא מדברי רב יהודה, דמשום כן חייב. שהרי בסתמא קאמר

אגב מלאכת קורע. ונקטו הרבה מן האחרונים בדעתו, דחיובו משום קורע.

וסבירא ליה, דהא בעינן קורע על מנת לתפור אינו אלא בכדי שלא יהיה מקלקל. אבל אם הוא מתקן בקריעתו, אף בשלא על מנת לתפור חייב. אבל רש"י סבר דלאו משום מקלקל הוא דבעינן על מנת לתפור. אלא דעצם מלאכת קורע אינה אלא בעל מנת לתפור. ובלאו הכי לא הוא מלאכה כלל.

אכן מדברי המגיד משנה והכסף משנה שם נראה, דפירשו אף לדעת הרמב"ם דחיובו משום אשוויי מנא. ויעויין בחזון איש סימן נ סק"ד, במה שכתב בזה.

10. והמשנה ברורה בסימן שמ סקל"ג, פירש בדעת רש"י, דחיוב דאורייתא הוא. ויעויין בשער הציון שם.

אבל הרמב"ם בפרק כ"ב הלכה כ"ג דאסור משום גזירה, שמא יתפור.

ויעויין בראש יוסף שכתב, דאף לרש"י אין איסורו אלא מדרבנן.

11. והמאירי הוסיף בזה, דלא חשיבא עשיית